

Veel vraag naar hogere opgeleiden

→ pagina 05

Bewust naar het buitenland

→ pagina 06

Financiën resultaten hogescholen

→ pagina 10

Hogescholen

Branchejaarverslag hbo 2006

Uitgave HBO-raad juni 2007

Intensieve begeleiding voorwaarde voor succes

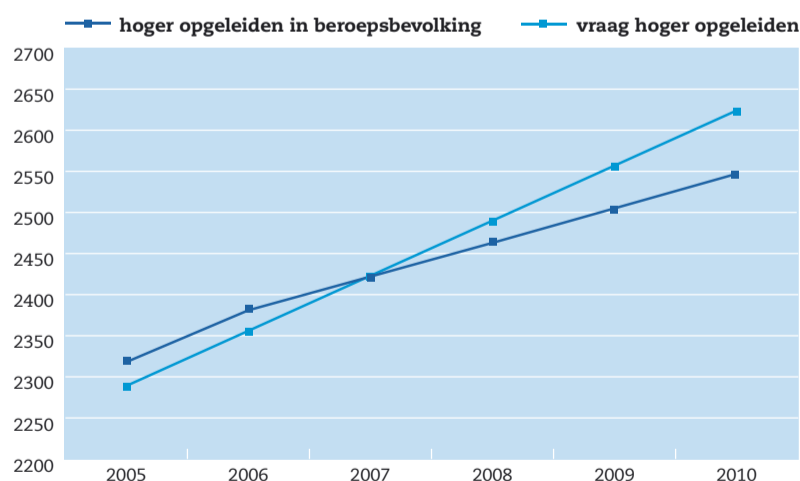
Veel vraag naar hoger opgeleiden

Op korte termijn ontstaat er in ons land een tekort aan hoger opgeleiden. Dat is de belangrijkste conclusie van het rapport 'Kennistekort in Nederland' dat de HBO-raad en de Raad voor Werk en Inkomen (RWI) in mei 2006 presenteerden. In het jaar 2010 blijven 75.000 vacatures voor hogere opgeleiden onvervuld.

Oplangere termijn kan dit leiden tot permanent verlies van banen voor ons land. Bij de presentatie van het rapport onderstreepte minister-president Balkenende de noodzaak om de schotten tussen het onderwijs aan de ene kant en de sociaaleconomische partners aan de andere kant op te heffen. "In de toekomst draait het niet langer alleen om werk en inkomen, maar om werk, scholing en inkomen", aldus de premier.

Het rapport vormde aanleiding voor sociale partners, het gehele onderwijsveld en gemeenten om de handen ineen te slaan. Binnen enkele maanden bereikten zij brede consensus over een gezamenlijke aanpak van het dreigende kennistekort. Het 'Scholingsmanifest' dat zij in november 2006 presenteerden, bevat een overzicht van inspanningen die zij de komende jaren gaan plegen. Begin 2007 hebben de partijen de implementatie ter hand genomen. [vervolg op pagina 2](#)

Vraag en aanbod hoger opgeleiden

Opinie

Zorgen over taal en rekenen

In oktober maakte de HBO-raad bekend dat slechts 52% van de nieuwe studenten bij aanvang van de studie slaagde voor de rekentoets. De taaltoets werd echter maar gehaald door 32% van alle beginnende pabo-studenten

→ pagina 03

Onderzoek

Hoe houd je dansers gezond?

Het lectoraal Excellence and well being in the performing arts richt zich op het gebied van gezondheid en welzijn van dansers en musici.

→ pagina 04

Internationaal

Europa invloedrijker

Europese verklaringen, maatregelen en fondsen hebben een toenemende invloed op het hoger onderwijs. Een Europese Hoger Onderwijs Ruimte is in ontwikkeling.

→ pagina 06

Personeel

Meer vrouwen

In 2006 verandert in het docentencorps de verhouding man - vrouw ten gunste van het aandeel vrouwen. Inmiddels is ruim 40% van de docenten vrouw.

→ pagina 08

Financiën

Prijs per student

In 2006 lijkt de voortdurende daling van de prijs per student, die zich in het decennium daarvoor heeft voltrokken, tot staan te zijn gebracht.

→ pagina 10

Gaat het onderwijs ook oogsten?

Het onderwijs stond in het verkiezingsjaar 2006 in het brandpunt van de publieke belangstelling. Vrijwel alle politieke partijen gaven onze sector een prominente plek in het programma waarmee ze de gunst van de kiezer wilden winnen.

De accenten verschilden. De ene partij legde meer nadruk op het vmbo en bestrijding van schooluitval, de andere op het belang van fundamenteel onderzoek en de derde op de rol van de docent. De discussies waren niet alleen talrijk, maar vaak waren ze ook verhit. Voor- en tegen-

standers van bepaalde onderwijsvormen bestookten elkaar vrijwel dagelijks met hun argumenten in de kranten.

Ook het hoger beroepsonderwijs had niets te klagen over de belangstelling van politiek en media. In mei 2006

presenteerden de Raad voor Werk en Inkomen (RWI) en de HBO-raad een rapport over het dreigende kennistekort in Nederland. De samenwerking tussen sociale partners, gemeenten en het volledige onderwijsveld die daaruit voortvloeide kreeg alom waardering. Ook de aandacht die wij vroegen voor de taal- en rekenvaardigheid van scholieren die de overstap naar het hoger onderwijs willen maken werd onderwerp van het landelijk debat over de kwaliteit van het onderwijs. Kritiek was er ook op het hbo. Vooral het competentiegericht onderwijs hield de gemeoederen bezig. Andere onderwerpen die de kranten haalden en in de Tweede Kamer aan de orde kwamen waren de nieuwe wet voor het hoger onderwijs en de invoering van het systeem

van leerrechten voor studenten. Nu, begin 2007, zijn de verkiezingen achter de rug en is het nieuwe kabinet aan de slag gegaan. De stofwolken van de publieke discussie over het onderwijs beginnen wat neer te dwarrelen. Waar heeft het allemaal toe geleid? De nieuwe wet op het hoger onderwijs en de invoering van leerrechten zijn uitgesteld. Nog niet duidelijk is hoe het nieuwe kabinet het dreigende kennistekort denkt op te kunnen lossen. Hetzelfde geldt voor de noodzakelijke verhoging van de taal- en rekenvaardigheid. De conclusie is daarom dat het enkele maanden nadat we het jaar 2006 volgens de kalender hebben afgesloten nog te vroeg is om de balans op te maken. Hoewel de publieke discussie over het onderwijs minder

Doekle Terpstra, voorzitter HBO-raad

hevig woedt dan vorig jaar, zou de impact van veranderingen die in 2007 plaatsvinden wel eens groter kunnen zijn dan die van het turbulente 2006. Er is veel gezaaid in 2006, maar het oogsten moet in 2007 plaatsvinden.

kring van familie en vrienden de eerste zijn die naar het hoger onderwijs gaan. (zie grafiek 4)

Zij hebben tijd nodig om te wennen aan de cultuur en aan de wijze van studeren. In sommige gevallen is de sociale druk vanuit de omgeving groot om geld te gaan verdienen. In andere gevallen steunt de omgeving de studieplannen wel, maar beschikken de ouders over onvoldoende financiële middelen om die steun in klinkende munt om te zetten. De student in kwestie moet zijn tijd verdelen over studie en bijbaan. Vooral in de eerste fase van de studie blijken veel studenten uit deze groep gebaat te zijn bij intensieve begeleiding door docenten, decanen en mentoren.

De effecten van dergelijke factoren blijken duidelijk uit de rendementcijfers. Van alle hbo-studenten rondt 70% de opleiding binnen acht jaar met succes af. In dat percentage zijn studenten die van studierichting veranderen of dezelfde studie afronden aan een andere hogeschool overigens niet meegenomen. Nadere analyse van de cijfers wijst uit dat van alle hbo-studenten die uit het vwo afkomstig zijn liefst 84% binnen acht jaar afstudeert, terwijl dat percentage onder studenten die een vooropleiding op havo- of mbo-niveau hebben duidelijk lager ligt: 70% resp. 66%. Een uitsplitsing naar etniciteit levert vergelijkbare verschillen op. Terwijl 72% van de autochtone studenten binnen acht jaar het hbo-diploma in de wacht sleept, ligt dat percentage onder studenten van niet-westers afkomstig lager: 54%. (zie grafiek 5)

Wat gaat goed in hbo? En wat moet beter?

Bernard Wientjes, voorzitter VNO-NCW 'Het hbo wordt door het bedrijfsleven in het algemeen zeer gewaardeerd vanwege de praktijkgerichtheid en het meedenken met de ontwikkelingen in de beroepen. Het hbo blijkt goed toegankelijk voor leerlingen uit alle sociale milieus, ook voor allochtone leerlingen. Daarmee levert het hbo een belangrijke bijdrage aan het maximaal ontplooiën van alle talenten. Wat zeker nog te winnen is, is dat hogescholen naast eigen contacten met bedrijven ook gezamenlijk regelmatig spreken met de bedrijfstakken waarvoor ze opleiden. In het kader van competentiegericht onderwijs is voorts een belangrijk aandachtspunt dat er een goede balans blijft tussen vak kennis en meer algemene vaardigheden; die is hier en daar zoek ten nadele van de kenniscomponent van de opleiding.'

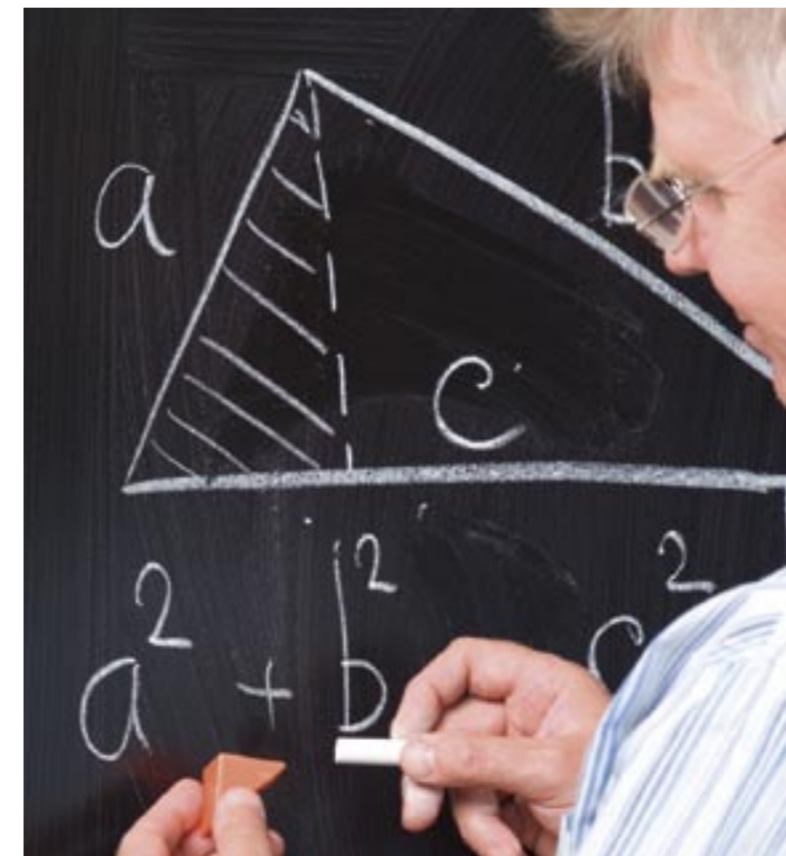
Karl Dittrich, voorzitter Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO) 'Het hbo is de opleidingsmotor van Nederland. De diversiteit in opleidingen en studenten is enorm en de arbeidsmarkt ontvangt de afgestudeerden met open armen. Nederland moet het hebben van zijn hoogopgeleide arbeidskrachten: daarom verdienen kwaliteit (szorg), internationalisering en de samenwerking tussen onderwijs en arbeidsmarkt voortdurend aandacht van de hogescholen. Studenten vragen om worden te uitgedaagd en zij hebben daar recht op. Dat betekent dat de 'professionals' ook uitgedaagd moeten worden om actueel en leerzaam onderwijs te verzorgen. Dat vergt een permanente inspanning.'

Marcel Wintels Modern hoger beroepsonderwijs dat de beroepspraktijk steeds centraler stelt én de student meer zeggenschap geeft over zijn eigen leerproces kiest de goede koers. Dit zijn belangrijke waarden. De eerste spreekt voor zich, de tweede omdat we zelfstandig denkende mensen willen afleveren én de overtuiging hebben dat ook eigen verantwoordelijkheid voor het leren tot effectiever leren leidt. Het ontwerp én de uitvoering van dat onderwijs, moet dan uiteraard wel goed gebeuren. Het gecreëerde beeld dat modern onderwijs gepaard gaat met 'nauwelijks les' is een fout beeld. Juist modern onderwijs moet gekenmerkt worden door dwingendheid én intensiteit. Dwingendheid door de programmering, de wijze van toetsen en de eisen die we aan studenten stellen. Zonder intensiteit lopen we het risico van te weinig inhoud, te laag niveau, gebrek aan motivatie bij studenten, etc. Het gaat om effectief onderwijs, dus effectief leren.

Zorgen over niveau taal en rekenen

In 2005 bleek dat veel studenten die beginnen aan een pabo-opleiding niet beschikken over het gewenste aanvangsniveau op het gebied van taal en rekenen.

Daarop maakte de HBO-raad afspraken met het ministerie van OCW. Hogescholen voerden met ingang van het studiejaar 2006-2007 een taal- en rekenoets in voor alle nieuwe pabostudenten. Zij mogen pas naar het tweede jaar van de opleiding als zij zijn geslaagd voor beide toetsen.

In het najaar van 2006 namen alle pabo's de reken- en taaltoets af bij de kersverse eerstejaars studenten. In oktober maakte de HBO-raad bekend dat slechts 52% van de nieuwe studenten bij aanvang van de studie slaagde voor de rekenoets. Nog zorgwekkender was de uitslag van de taaltoets. Begin januari werd be-

Discussie over kwaliteit

De kwaliteit van het onderwijs is sinds mensenheugenis een geliefd onderwerp van publieke discussie.

Het jaar 2006 vormde geen uitzondering op die regel. Integendeel, er ging geen dag voorbij zonder ingezonden brieven in landelijke dagbladen waarin voor- en tegenstanders van het huidige onderwijs hun argumenten uiteen zetten. Vooral het voortgezet onderwijs en het beroepsonderwijs waren regelmatig mikpunt van kritiek. Hedendaagse onderwijsvormen, voor het gemak samengevoegd onder het begrip 'het nieuwe leren', zouden leerlingen te weinig structuur bieden en door de sterke nadruk die op vaardigheden wordt gelegd krijgen leerlingen onvoldoende kennis aangereikt. Bovendien krijgen veel studenten te weinig les. Aldus de critici. De vereniging Beter Onderwijs Nederland pleit voor afschaffing van 'het nieuwe leren'. Hogescholen staan onveranderd

achter de keuze voor competentiegericht onderwijs. Kennis is en blijft de basis onder elke opleiding. Maar dat is niet genoeg. De arbeidsmarkt vraagt om mensen die hun kennis in de praktijk kunnen toepassen en die in staat zijn om nieuwe ontwikkelingen op het vakgebied te signaleren en bijdragen aan de ontwikkeling van het bedrijf en van het vak. Daarvoor is meer nodig dan alleen kennis. Uit internationale vergelijkingen en uit onderzoek onder studenten, afgestudeerden en werkgevers blijkt dat de kwaliteit van het hoger beroepsonderwijs in het algemeen goed is. Hetzelfde beeld komt naar voren in een rapport dat de Onderwijsraad in november 2006 uitbracht.

Uiteraard staan hogescholen open voor de kritiek. Begin 2007 spraken zij met elkaar af erop toe te zien dat er binnen alle opleidingen voldoende aandacht wordt geschonken aan kennis en dat studenten vooral in het begin van de opleiding veel les krijgen en intensief begeleid worden.

De samenleving heeft belang bij modern onderwijs én heel goed onderwijs. Dat kan alleen met een optimale inzet van docenten. Het onderwijsproces is onmiskenbaar ingewikkelder geworden, vanwege didactische ontwikkelingen, maar ook omdat meer differentiatie gevraagd wordt. Naar instroomniveau, naar instroommoment, naar maatwerk, naar leerstijl, naar uitstroomprofielen, etc. Het bieden van al die flexibiliteit vraagt strakke en geïlede organisaties om die grote diversiteit goed te faciliteren. En ontwikkeling en vernieuwing enerzijds en uitvoering anderzijds moeten vooral niet steeds over elkaar heen buitelen. Aan die randvoorwaardelijke organisatiekant schiet het hbo zeker nog wel tekort.

Associate Degree

Optimale ontwikkeling van talent staat voorop bij hogescholen. Maar de ene student beschikt over meer of andere talenten dan de andere. Met het toenemen van het aantal studenten stijgt daarom ook de vraag naar differentiatie van het opleidingsaanbod. Op dat gebied vonden in 2006 belangrijke ontwikkelingen plaats. In september 2006 ging bij 11 opleidingen een proef van start met de Associate Degree, een tweejarig studieprogramma dat bestaat uit onderdelen van de hbo-bachelor-opleiding. Na het behalen van de Associate Degree kan een student een baan gaan zoeken of doorgaan met de resterende twee jaar van de bachelor-opleiding. In februari 2007 ging opnieuw een aantal (13) opleidingen van start met een proef met de Associate Degree.

Uitslag eerstejaars pabostudenten, eerste ronde taaltoets en rekenoets

Maximale participatie

→ vervolg van pagina 1

50% norm niet haalbaar
In de loop der jaren stijgt het gemiddelde opleidingsniveau van de Nederlandse beroepsbevolking. Maar omdat die stijging in andere landen internationaal perspectief achterop te raken. In het jaar 2000 spraken de Europese regeringsleiders in Lissabon de ambitie uit dat 50% van de Europese bevolking hoger opgeleid moet zijn. In juni 2006 specificeerde de Nederlandse minister van OCW

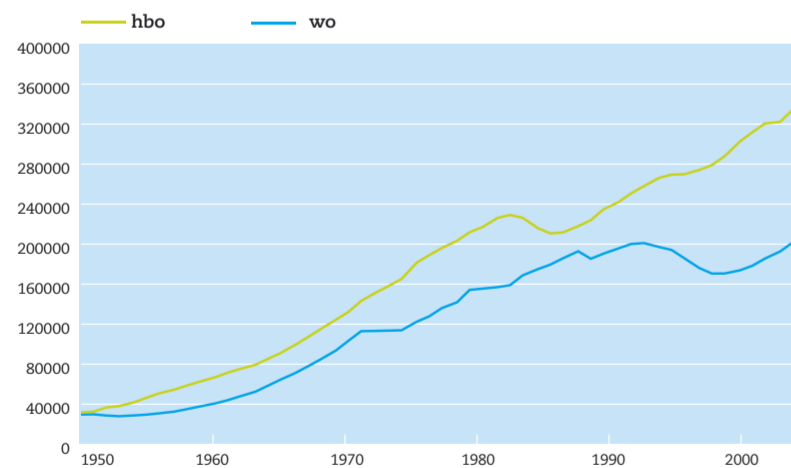
deze norm. In het jaar 2020 moet 50% van de Nederlandse beroepsbevolking tussen 25 en 44 jaar een opleiding in het hoger onderwijs afgerond hebben. De HBO-raad heeft in het najaar van 2006 onderzocht of die doelstelling haalbaar is. Dat is niet haalbaar. Alleen als het kabinet investeert in extra maatregelen is verdubbeling van het groeitempo haalbaar. (zie grafiek 2)

HBO neemt groei voor haar rekening
De toename van het aantal deelne-

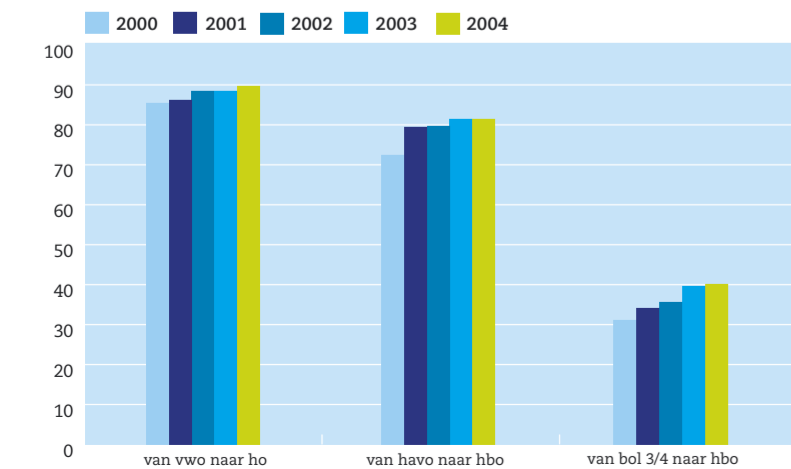
mers aan het hoger onderwijs moet vooral door de hogescholen worden gerealiseerd. Immers, het percentage vwo-scholieren dat na het behalen van het diploma doorstroomt naar een universiteit is al bijna maximaal. Een belangrijke sleutel bij het oplossen van het tekort aan hoger opgeleiden is verhoging van het aantal jongeren met een mbo-diploma dat doorstroomt naar het hbo. (zie grafiek 3)

Sociaal-economische achtergrond
Extra maatregelen zijn nodig omdat

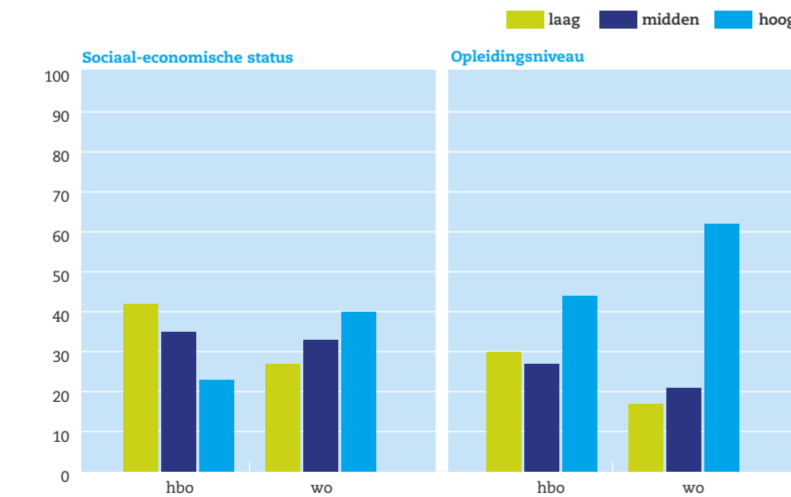
2 Aantal studenten in het hoger onderwijs 1950 - 2003

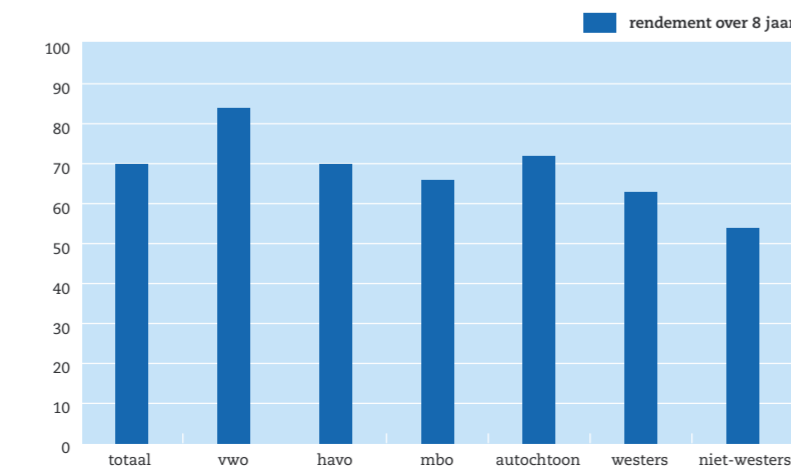
3 Doorstroom naar hoger onderwijs

4 Status en niveau ouders

5 Vooropleiding en etniciteit

Relatie met praktijk

Onderzoek bevestigt toegevoegde waarde lectoren

Lectoren en hun kenniskringen hebben aantoonbare meerwaarde voor het onderwijs van hogescholen en voor de bedrijven en instellingen waarmee zij samenwerken. Dat blijkt uit een effectmeting die de onafhankelijke Stichting Kennisontwikkeling (SKO) in 2006 uitvoerde in opdracht van het ministerie van OCW.

Het onderzoek werd uitgevoerd op verzoek van de Tweede Kamer. In 2005 zegde het parlement uitbreiding toe van het budget voor lectoren, onder voorwaarde dat eerst zou worden onderzocht wat het effect is van de werkzaamheden.

Brugfunctie tussen beroepspraktijk en onderwijs

Het onderzoek laat zien dat docenten, studenten, bedrijven en instellingen aantoonbaar baat hebben bij het werk van lectoren. Zij vervullen een waardevolle brugfunctie tussen beroepspraktijk en onderwijs.

Bij de 225 lectoraten die bij de effectmeting betrokken werden, zijn 3324 docenten betrokken. Daardoor wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan onderwijsvernieuwing en de deskundigheidsbevordering van docenten. De activiteiten van de lectoraten zijn bovendien goed verankerd in de beroepspraktijk. De samenwerking concentreert zich grotendeels op regionale bedrijven en nationale instellingen. In totaal werken de 225 lectoraten in de meting intensief samen met 1220 grote/middelgrote bedrijven, 1026 mkb-bedrijven en 1331 instellingen.

	2007		2006		2005	
	lectoren	lectoraten	lectoren	lectoraten	lectoren	lectoraten
economie	36	40	27	35	27	33
gezondheidszorg	22	27	19	25	17	23
kunst	27	27	28	28	19	21
landbouw	9	9	11	12	8	9
meerdere sectoren	67	79	58	72	46	63
pedagogisch	36	40	30	36	26	32
sociaal-agogisch	19	20	18	22	16	19
techniek	34	38	33	40	32	42
overig	3	3	1	1		
lectoren zonder lectoraat	22					
totaal	253	305	225	274	191	242

Lectoraten

Lectoraten zijn onderzoeksgroepen van hogescholen die op maatschappelijk relevante terreinen de verbinding leggen tussen het onderwijs en de beroepspraktijk door middel van praktijkgericht onderzoek. Een lectoraat staat onder leiding van een lector en telt gemiddeld vijftien docent-onderzoekers en externe deskundigen. Soms werken ook studenten in het kader van hun opleiding mee aan (onderzoeks-) projecten. Lectoraten delen kennis met bedrijven en instellingen, voeren praktijkgericht onderzoek uit en ontwikkelen nieuwe kennis. Zij onderhouden samenwerkingverbanden met bedrijven en instellingen op lokaal, regionaal, landelijk en internationaal niveau.

Jan Franssen, voorzitter SKO:

“Meest majeure innovatie hoger onderwijs”

De lectoraten zijn 'de meest majeure innovatie in het hoger onderwijs bestel van de voorbije jaren' zei SKO-voorzitter Jan Franssen bij de presentatie van de effectmeting. 'Ruim 30% van de hbo-docenten is binnen kenniskringen en lectoratenactiviteiten betrokken in de kenniscirculatie en de daaraan verbonden deskundigheidsbevordering. Opvallend goed functioneren de lectoren in de sector kunst van het hbo. Hun bijdrage aan de verhoging van de kwaliteit van het onderwijs en van de relatie met de praktijk is vaak van bijzonder hoog niveau.'

Alle lectoren in één gids

In 2007 zijn voor het eerst alle lectoren in Nederland bij elkaar gebracht in de gids 'Lectoren bij hogescholen'. Hierin staan alle lectoren die op de hogescholen werkzaam zijn. Met de gids biedt het Lectoratenplatform in nauwe samenwerking met de HBO-raad een overzicht en korte beschrijving van alle lectoraten in het hoger beroepsonderwijs. Via de gids wordt duidelijk gemaakt op welke manier het hbo via haar lectoraten inspeelt op actuele maatschappelijke ontwikkelingen. Per thema wordt op een toegankelijke en praktische manier gepresenteerd wat lectoren doen, met wie zij samenwerken en wat zij voor de beroepspraktijk kunnen betekenen.

Duurzame oplossingen voor de wadden

Sinds dit jaar is er een lectoraat voor de Waddenzee.

Het lectoraat is opgezet in samenwerkingsverband tussen de Hanzehogeschool Groningen, de Christelijke Hogeschool Nederland (CHN) in Leeuwarden en de Waddervereniging. Hans Revier, oud directeur van de Waddervereniging, legt als lector de nadruk op een duurzame toekomst voor 'één van de mooiste natuurgebieden in Europa.' Hij hoopt een rol te kunnen spelen in het bevorderen en uitvoeren van onderzoek naar duurzame oplossingen voor het menselijk gebruik van

het natuurgebied. 'Voor de Waddervereniging ligt het zwaartepunt op ecologische duurzaamheid, terwijl de opleidingen in Groningen meer inzicht willen krijgen in de impact van technische ingrepen op de omgeving. Dit lectoraat vormt een mooie aanvulling op elkaars sterke kanten.' Revier bepleit een integrale benadering van de Waddenzee als natuur-, leef-, woon- en werkgebied. Hij verwacht de discussies over havenuitbreiding, visserij, toerisme en woningbouw te verrijken met nieuwe inzichten. 'Er valt nog een wereld te winnen. De Waddenzee heeft een etalagefunctie. Nu al blijkt dat de toeristen in zo'n gebied zichtbare duurzaamheid op prijs stellen. Daar zul je als regio meer op moeten inspelen.'

RAAK succesvol

In 2005 en 2006 zijn 66 RAAK-programma's voor het midden- en kleinbedrijf (mkb) van start gegaan. RAAK is een succesvolle manier gebleken om regionale samenwerking tussen hogescholen en ondernemingen uit het mkb te stimuleren.

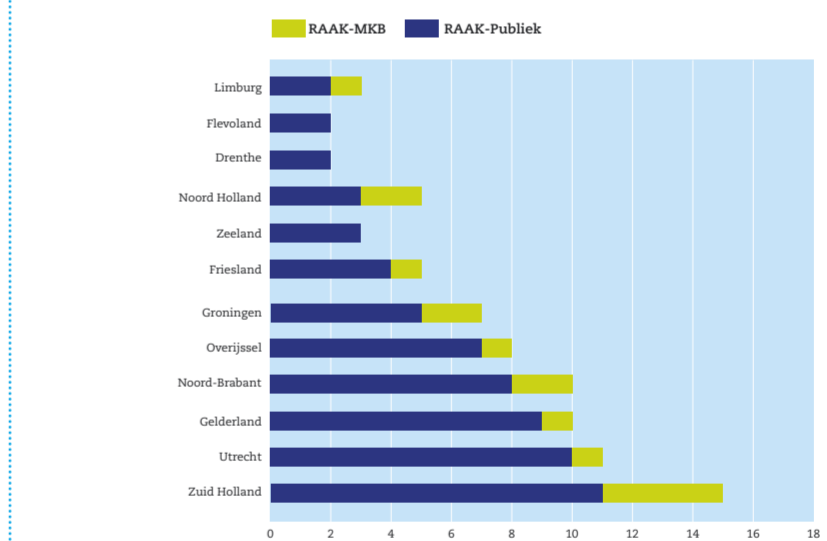
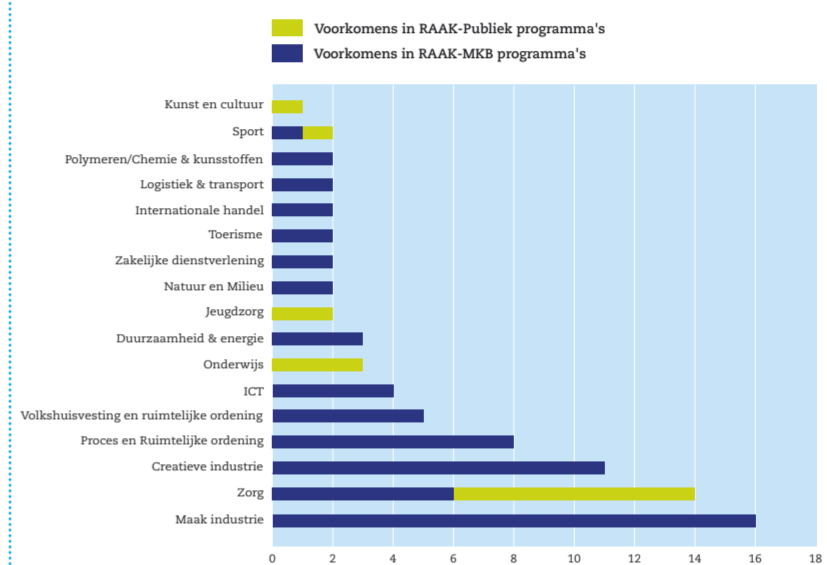
In 2004 heeft het ministerie van OCW middels het RAAK-programma 6 miljoen euro beschikbaar gesteld aan de Stichting Innovatie Alliantie (SIA), een samenwerkingsverband van MKB-Nederland, VNO-

NCW, HBO-raad, TNO, Syntens en het Telematica Instituut, is opgericht om innovatieprojecten in het mkb te bevorderen. De ambitie is om het aantal mkb-bedrijven dat een duurzame samenwerkingsrelatie onderhoudt met een kennisinstelling te verdubbelen van 10.000 naar 20.000. Hogescholen en ondernemers kunnen samen bij SIA subsidie aanvragen voor projecten die zich richten op innovatie en het toepasbaar maken van kennis.

Publieke sector

Naar aanleiding van het succes van de RAAK-regeling voor het mkb heeft het ministerie van OCW in 2006 SIA verzocht om ook de uitvoering van een RAAK-regeling voor de publieke sector te verzorgen. Doel van RAAK-Publiek is het creëren van ruimte voor praktische innovaties door samenwerking en kennisuitwisseling tussen professionals uit de publieke sector en kennisinstellingen in de regio. In 2006 zijn 15 programma's opgestart.

In totaal is er ruim 30 miljoen euro gemoeid met de 81 programma's waarvan RAAK bijna 20 miljoen euro bijdraagt. In die programma's innoveren ruim 700 mkb-bedrijven en een groeiend aantal publieke instellingen in nauwe samenwerking met de Nederlandse hogescholen. De bedrijven en instellingen zijn op een divers aantal maatschappelijke terreinen actief, zoals de creatieve industrie, duurzaamheid en energie, logistiek en transport, onderwijs, zorg en welzijn.

SIA-voorzitter Loek Hermans:

‘RAAK werpt steeds meer vruchten af’

Loek Hermans, voorzitter Stichting Innovatie Alliantie (SIA) en MKB-Nederland is tevreden over de voortgang van de RAAK-programma's. 'Na een aanvankelijk moeizame start vind ik dat de regeling nu goed functioneert. RAAK begint steeds meer vruchten af te werpen. Je ziet dat steeds meer bedrijven binnen het MKB ontdekken welke mogelijkheden RAAK hen kan bieden. Het is een olievlek die zich steeds verder uitbreidt. RAAK heeft bewezen een uitstekend instrument te zijn om via innovatie onze economie aan te jagen. In Nederland zie je alleen vaak dat, zodra iets goed functioneert, het wordt afgeschaft en er weer iets nieuws wordt ontwikkeld. Mijn voorstel is fors in RAAK te investeren, meer verdieping te creëren en langdurige samenwerkingsrelaties te bewerkstelligen. We moeten doorgaan op deze weg en versnippering tegengaan.'

Beste SIA-voorstel 2006

Lichtgewicht binnenvaartschip

Het project vezelversterkt Netwerk van hogeschool INHOLLAND Alkmaar werd in 2006 door de Stichting Innovatie Alliantie beoordeeld als beste voorstel om innovatie in de regio te bevorderen. Doel van het project is een vezelversterkt kunststof binnenvaartschip te bouwen. In Noord-Holland zijn ongeveer zestig bedrijven gevestigd die primair bestoeren tot de vezelversterkte kunststofindustrie (VVK composieten). Zij vormen een belangrijke bedrijfstak voor de Noord-Hollandse (kust)regio. Voor versterking van de VVK-sector in Noord-Holland is een sterk kennisintensief netwerk van bedrijven en kennisinstellingen belangrijk.

VVK-bedrijven in de regio Medemblik hebben daarom het initiatief genomen om te komen tot het ontwerpen, ontwikkelen en bouwen van een innovatief 'multi-purpose' lichtgewicht composiet binnenvaartschip. De bedrijven hebben Hogeschool INHOLLAND en andere kennisinstellingen waaronder TU Delft en TNO benaderd voor ondersteuning en participatie. Het vijftig meter lange schip bezit een laadcapaciteit van 600 ton. De verwachting is dat na afronding van het project meter lange schip bezit met de bouw van drie schepen per jaar, wat leidt tot een duurzame werkgelegenheid van circa zestig arbeidsplaatsen.

Hoe houd je dansers gezond?

Anna Aalten is lector Excellence and well being in the performing arts bij Codarts. Het lectoraat richt zich op de relatie tussen excellentie en gezondheid in de dans en muziek.

Aalten: 'Concreet betekent dit dat er vanuit het lectoraat kennis wordt ontwikkeld en verspreid op het gebied van gezondheid en welzijn van dansers en musici. Voor het bereiken van excellentie in de dans is noodzakelijk dat de danser een goed inzicht heeft in de eigen fysieke mogelijkheden en beperkingen en op de hoogte is van de meest recente kennis op het gebied van training,

blesurepreventie en -behandeling, mentale gezondheid en voeding.' Rond deze thema's verzamelt het lectoraat informatie en verricht praktijk gerelateerd onderzoek. De resultaten van het onderzoek worden gepresenteerd en toegepast ten behoeve van de vernieuwing van het kunstonderwijs. Daarnaast zijn vormen van deskundigheidsbevordering georganiseerd voor de staf van

de Rotterdamse Dansacademie. De komende jaren wordt het onderzoek uitgebreid naar de muziek en het Rotterdams Conservatorium. Het lectoraat werkt samen met de Stichting Gezondheidszorg voor Dansers (SGD), de Amsterdam School for Social Research (ASSR), de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten en de Professional School of the Arts Utrecht (PSAU).

Internationaal

De internationalisering van de arbeidsmarkt

‘Bewust naar het buitenland’

In hun bedrijfsvoering hebben ondernemingen in toenemende mate te maken met internationale partners, nevenvestigingen en werknemers, toeleveranciers en afnemers en natuurlijk regelgeving. Door het toenemende belang van internationale contacten zijn werkgevers gebaat bij (toekomstige) werknemers die weten hoe zij in een internationale omgeving kunnen opereren. Hogescholen kunnen met docenten en

studenten deze ondernemingen helpen in het opzetten van een succesvol exportbeleid. Een voorbeeld hiervan is het project ‘Bewust naar het buitenland’. In Noord-Brabant werken Avans, de Kamer van Koophandel Oost-Brabant en ondernemers uit de regio samen om de producten van het mkb over de grens te krijgen. Het werkt als volgt: een ondernemer wordt 18 maanden lang begeleid door de KvK, de regionale hogeschool

(docenten en studenten) en een ervaringsdeskundige uit het bedrijfsleven. De studenten kunnen (duale) afstudeerders zijn of werken in projectgroepen. Het doel is om binnen 2 jaar de ondernemer structureel zaken te laten doen in het buitenland. De partijen beginnen vaak met een marktverkenning en het opstellen van een exportplan. Studenten kunnen vervolgens binnen een onderneming aan de slag met uitvoerend

werk als het implementeren van een exportplan. Dit project werkt daarom twee kanten op: studenten maken in een vroeg stadium kennis met ondernemerschap, en daarnaast krijgen zowel de student als de mkb'er een oriëntatie op internationaal ondernemen. Op deze manier is er sprake van directe uitwisseling tussen de ondernemers en het onderwijs en kunnen onderwijsprogramma's optimaal aansluiten bij de praktijk.

Fonds Economische Structuurversterking

Via het Fonds Economische Structuurversterking zijn in 2006 middelen beschikbaar gesteld om in 2007 een start te maken met een Programma Internationalisering Beroepsopleiding. Het programma heeft als doel studenten in het mbo- en het hbo te stimuleren meer concrete internationale bedrijfservaringen op te doen tijdens de studie. Kwantitatief door het aantal internationale stages en aantal erkende internationale leerbedrijven te verhogen en kwalitatief door bij te dragen aan een betere voorbereiding (ook door de staf/betrokken docenten) van de stages en door de begeleidingsmogelijkheden, ook lokaal, te verbeteren. In 2007 wordt begonnen met het verzamelen van ervaringsgegevens en het maken van sterke/zwakte analyses per instelling. Het programma wordt getrokken door de Economische Voorlichtingsdienst, een agent-schap van het ministerie van Economische Zaken. Lectors ondernemerschap en innovatie zijn betrokken in de klankbordgroep.

Europa invloedrijker op hoger onderwijs

Joint programmes bevorderen de mobiliteit van studenten en docenten en vergroten hun mogelijkheden op de Europese arbeidsmarkt. Daarnaast bewegen de hogescholen zich binnen verschillende Europese netwerken. Doel hiervan is om ervaringen en best practices te delen.

Joint programmes

Europese verklaringen, maatregelen en fondsen hebben ook een toenemende invloed op het hoger onderwijs. Een Europese Hoger Onderwijs Ruimte is in ontwikkeling. Dit moet de mobiliteit van studenten en docenten en de toegang voor werknemers uit de verschillende Europese landen tot de Europese arbeidsmarkt vergroten. Binnen de EU nemen hogescholen steeds vaker het initiatief om gelijkwaardige internationale partners te vinden. Het gezamenlijk ontwikkelen van het beroepsgericht curriculum staat hierbij voorop. Op deze manier kunnen opleidingsprogramma's met behulp van de internationale partners worden aangeboden aan nationale en internationale studenten. Dit betekent

een impuls aan de kwaliteit van het onderwijs, omdat de verschillende hogescholen en universiteiten elkaar in hun expertise aanvullen, van elkaar kunnen leren, en de studenten een internationale oriëntatie mee geven. Verder kunnen de instellingen samen beter inspelen op nieuwe eisen die aan studenten als toekomstige beroepsbeoefenaren worden gesteld. Een voorbeeld van zo'n internationale samenwerking die inspeelt op de veranderingen in de beroepspraktijk is de Joint Music Master for New Audiences and Innovative Practice. In 2006 is de Hanze Hogeschool samen met vijf Europese instellingen en twee instellingen uit de VS begonnen aan de ontwikkeling van een gezamenlijk opleidingsprogramma. Studenten combineren zo

hun studie aan de eigen instelling met studie aan een van de partnerinstellingen in het buitenland. Het doel van de samenwerking is om toekomstige musici voor te bereiden op een loopbaan waarin flexibiliteit en een leven lang leren vereist zijn. Deze vormen van institutionele samenwerking en internationale netwerkvorming in consortia zullen steeds belangrijker worden onder invloed van stimuleringsmaatregelen van de Europese Commissie.

BaLaMa en Nether

De hogescholen zijn bezig om het hbo-profiel binnen Europa beter op de kaart te zetten. Dit doen zij via BaLaMa en Nether. BaLaMa staat voor Bachelor for the Labour Market. In het BaLaMa-netwerk van acht

Europese landen kunnen de deelnemers van elkaars ervaringen leren, best practices uitwisselen en gezamenlijk actuele onderwerpen agenderen. Centrale thema's zijn het profiel van de Europese hogescholen, de manier waarop hogescholen relaties met overheden en bedrijfsleven hebben, en best practices op het gebied van onderwijs, maximale participatie, toegepast onderzoek en internationalisering. Nether is de vooruitgeschoven post in Brussel voor de hogescholen en de 7 andere leden (TNO, MBO-raad, Nuffic, VSNU, NWO, KNAW, SURF). Nether helpt de hogescholen om op de hoogte te blijven van actuele ontwikkelingen in Brussel en het Europese netwerk op te bouwen

Gedragscode internationale student

Om de kwaliteit van het Nederlandse hoger onderwijs voor buitenlandse studenten die in Nederland komen studeren te garanderen, is in 2006 de gedragscode internationale student afgesloten.

Onderwijs is een internationaal product dat een wereldwijde vraag en aanbod kent. De overheid stelt ondertekening van de gedragscode door de onderwijsinstelling als voorwaarde voor het verlenen van verblijfsvergunningen aan buitenlandse studenten van buiten de EU. Met het ondertekenen van de gedragscode geven hogescholen en universiteiten een garantiebewijs af aan

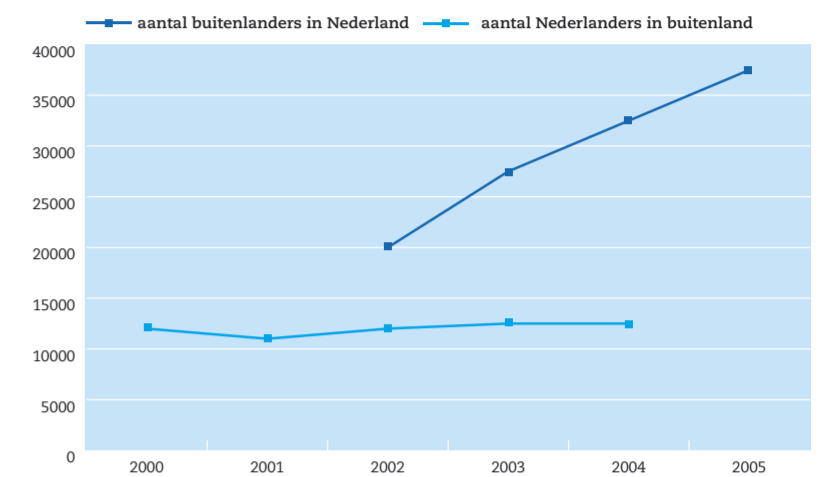
studenten van buiten de Europese Unie. Studenten krijgen de zekerheid dat ze op correcte wijze worden geworven, geselecteerd en begeleid. Het gaat hierbij om zaken als het verstrekken van betrouwbare en toegankelijke informatie over de opleiding, termijnen en de status. Verder garanderen de instellingen dat zij de toelatingsvoorwaarden en het benodigde taalniveau zorgvuldig toetsen,

de studenten een goede begeleiding bieden en alleen geaccrediteerde opleidingen aanbieden. De instellingen kunnen na ondertekening gebruik maken van de diensten die Nederlandse steunpunten hoger onderwijs in het buitenland (NESO's) bieden. De IND versnelt en vereenvoudigt voor deze instellingen bovendien de toelatingsregels. De gedragscode is het resultaat van samenwerking tussen alle koepels van hoger onderwijsinstellingen: FION, HBO-raad, Paepon en VSNU. Verder zijn de volgende ministeries betrokken bij de totstandkoming van de gedragscode: Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), Buitenlandse Zaken, Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en Justitie. Een Landelijke Commissie, samengesteld vanuit de brancheorganisaties,

houdt toezicht op naleving van de code. De Informatie Beheer Groep beheert het register van de gedrags-

code. In dit register staan alle instellingen die de code hebben ondertekend.

Inkomende en uitgaande mobiliteit

Bron: OECD-publicatie 'Education at a glance', 2002 t/m 2006

Ontwikkelingssamenwerking

Op het gebied van ontwikkelingssamenwerking werken 17 hogescholen samen in het consortium Profound. Naast ontwikkelings-samenwerking richt Profound zich ook op de samenwerking met Indonesië.

In consortiumverband wordt door de leden aan kennisontwikkeling en kennisuitwisseling gedaan op het gebied van ontwikkelingssamenwerking. De 17 hogescholen brengen een kostendekkend budget bijeen voor de ondersteuning van het consortium. Dankzij de inzet van individuele hogescholen, Profound en

bestuurlijke inspanning is de hbo-sector er de afgelopen drie jaar in geslaagd zich een positie te verwerven binnen het voornaamste Nederlandse ontwikkelings-samenwerkingsprogramma NPT. Een sterke troef daarbij is dat de HBO-raad bij ontwikkelings-samenwerkingsprojecten kennis op het vlak van de systematiek van het beroepsgericht hoger onderwijs kan koppelen aan kennis die bij haar leden aanwezig is op het terrein van specifieke opleidingen. Op deze wijze worden zowel de overheid als individuele instellingen in Zambia en in Vietnam geadviseerd bij de ontwikkeling van het hoger beroepsopleiding. Vooral de nauwe relatie tussen opleiding en bedrijfsleven trekt daarbij de belangstelling.

Door het organiseren van bestuurdersreizen wordt het idee van het hoger beroepsopleiding actief uitgedragen.

Ghana en Benin

In 2006 is in dit kader een reis ondernomen naar Ghana en Benin. In beide landen bleek grote belangstelling te bestaan voor de wijze waarop de "World of Work" door de Nederlandse hogescholen is geïntegreerd in de onderwijsprogramma's. Door het opbouwen van een relatienetwerk tijdens en na afloop van zo'n reis kan in de komende jaren goed ingespeeld worden op de toekomstige vraag uit de bezochte landen. In 2006 is ook een begin gemaakt met het verder inpassen van de activiteiten op het

gebied van ontwikkelingssamenwerking in de internationaliseringsstrategie van de sector. Daartoe wordt de positie van het Profound consortium binnen de HBO-raad versterkt. Dit moet er toe leiden dat ontwikkelings-samenwerking één van de speerpunten wordt in het internationaliseringsbeleid van de HBO-raad. Het uiteindelijke doel is om bijdragen van opleidingen aan ontwikkelings-samenwerkingsprojecten beter te integreren in de kerntaken van het hoger onderwijs zodat docenten en studenten op een praktische wijze betrokken worden bij het vinden van antwoorden op globaliseringsvraagstukken.

Personeel

Hoge prioriteit voor actief personeelsbeleid

Net als voorgaande jaren stijgt in 2006 het aantal studenten binnen het hoger beroeps- onderwijs. Hogescholen krijgen daarnaast nieuwe taken.

Dit vraagt om veel en goed opgeleid personeel binnen de hogescholen.

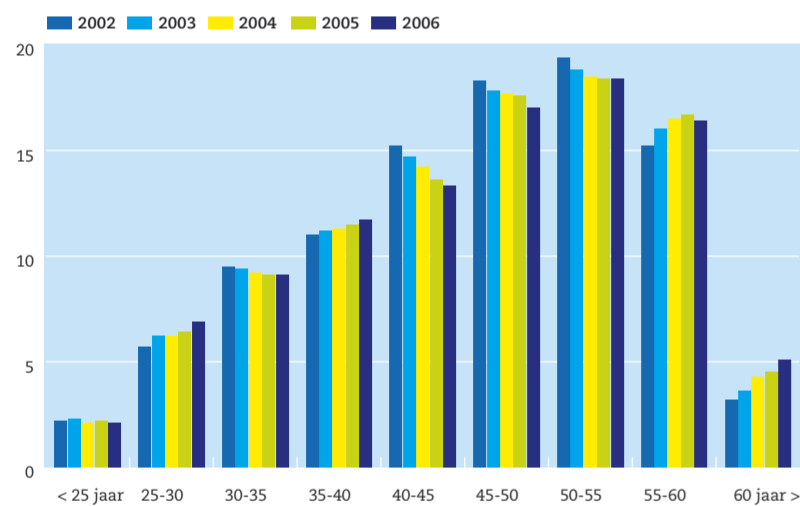
Daar staat een sterke uitstroom van docenten tegenover, door de vergrijzing van het lerarenbestand en een aantrekkelijke arbeidsmarkt. Deze uitstroom van personeel genereert een grote vervangingsvraag. Dit doet zich nog versterkt voor bij opleidingen in de techniek, de gezondheidszorg en het onderwijs. Alle redenen om in te zetten op een actief en goed personeelsbeleid.

De hogescholen willen hun arbeidsmarktpositie verstevigen door een hoge kwaliteit van werkgelegenheid te bieden. Daartoe vernieuwen hogescholen hun arbeidsvoorwaarden voortdurend in goed overleg met sociale partners. Ook maken de hogescholen werk van beleid dat erop is gericht medewerkers langer gezond aan het werk te houden. In 2006 is hard gewerkt aan beleid

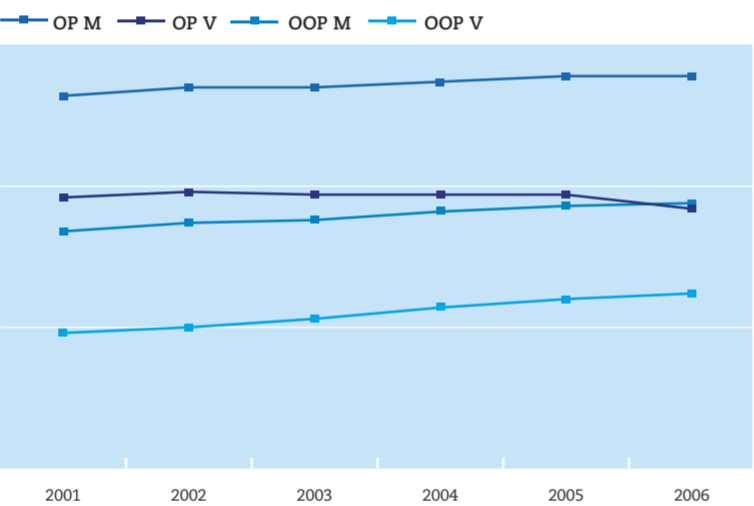
dat een loopbaan in het hbo aantrekkelijker moet maken. Met name het nieuwe functiegrowth speelt daarin een belangrijke rol. Tegen de achtergrond van een beperkte financiële ruimte ligt het accent op het gebied van arbeidsvoorwaarden in 2006 op de implementatie van enkele belangrijke vernieuwingen die in de voorgaande cao overeen waren gekomen. Voorbeelden hiervan zijn de werk- en verlofregeling en de afspraken over belonen en beoordelen. De invoering van de zorgverzekeringswet grijpen sociale partners aan voor een grondige vernieuwing van het gezondheidsbeleid in het hbo.

Leeftijdsopbouw van het personeelsbestand

Leeftijdsopbouw personeelsbestand, aandeel per leeftijdsklasse

Leeftijdsopbouw personeelbestand, verhouding onderwyzend personeel (OP) versus onderwijs ondersteunend personeel (OOP)

Het hbo kenmerkt zich door de hoge gemiddelde leeftijd van zijn werknemers. Deze is na jaren van stijging in 2006 gestabiliseerd. De gemiddelde leeftijd van een mannelijke docent bedraagt in 2006 net als het jaar daarvoor 48,9 jaar, zijn vrouwelijke collega is ten opzichte van 2005 met 44,2 jaar gemiddeld een half jaar jonger geworden. De gemiddelde leeftijd van het onderwijsondersteunend personeel stijgt wel verder, van 42,4 jaar in 2005 naar 42,6 jaar in 2006. In lijn met de ontwikkeling van de gemiddelde leeftijd is het aandeel van 55-plussers in het personeelsbestand verder gestegen, al is de stijging bescheiden.

Toename van het personeelsbestand

De omvang van het personeelsbestand is in 2006 opnieuw toegenomen. Gemeten in fte groeit het aantal medewerkers ten opzichte van 2005 met 3,1%. Datisfors meer dan de groei met 1,4% in 2005. In personen gemeten is de werk-

gelegenheid met 3,0% toegenomen. Dat betekent dat de trendbreuk in de daling van de gemiddelde aanstellingsomvang, die zich vorig jaar aftekende, doorzet. De gemiddelde aanstellingsomvang bedraagt in 2006 0,74 fte.

Omvang van het personeelsbestand 2002 - 2006

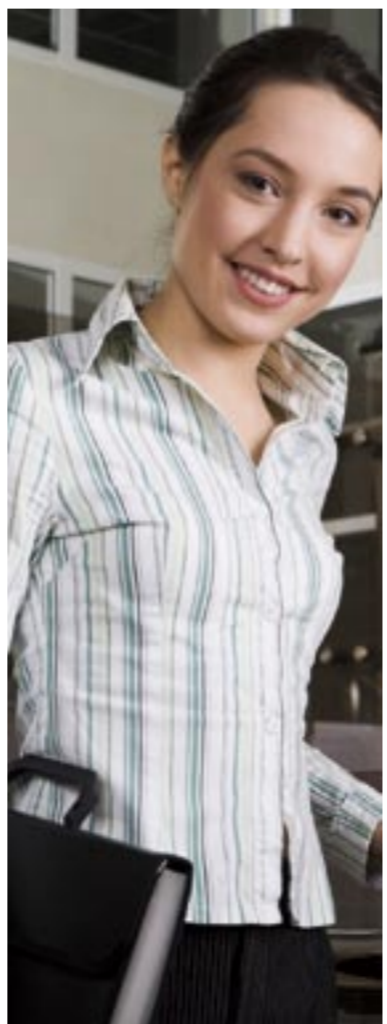
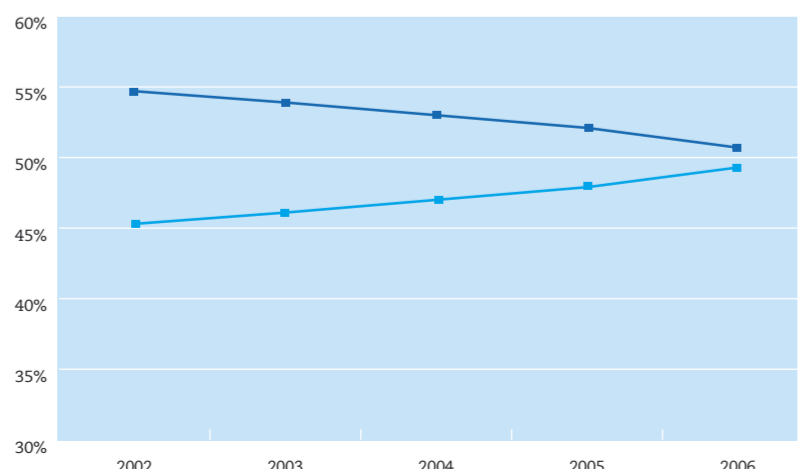

Meer vrouwen in dienst

In 2006 verandert in het docenten-corps de verhouding man - vrouw ten gunste van het aandeel vrouwen. Inmiddels is ruim 40% van de docenten vrouw. Voor het ondersteunend personeel geldt al enige tijd dat de

meerderheid van het vrouwelijke geslacht is. Het aandeel is in 2005 licht gestegen tot ruim 58%. In totaal betekent het dat inmiddels 49,4% van de werknemers in het hbo vrouw is.

Leeftijdsopbouw personeelsbestand, aandeel per leeftijdsklasse

Vernieuwing gezondheidsbeleid

De invoering van de zorgverzekeringswet per 1 januari 2006 is door de hogescholen aangegrepen voor een belangrijke vernieuwing van het gezondheidsbeleid.

Daarnaast hebben de hogescholen voor al hun werknemers een werkgeversverzekering arbeidsgerelateerde zorg afgesloten, een novum in de overheidssector. Deze verzekering biedt een breed scala aan vergoedingen voor zowel preventieve als curatieve zorg, variërend van de ondersteuning van mantelzorg tot leefstijltrainingen en fysiotherapie. De implementatie van dit pakket heeft veel aandacht van de hogescholen gekregen.

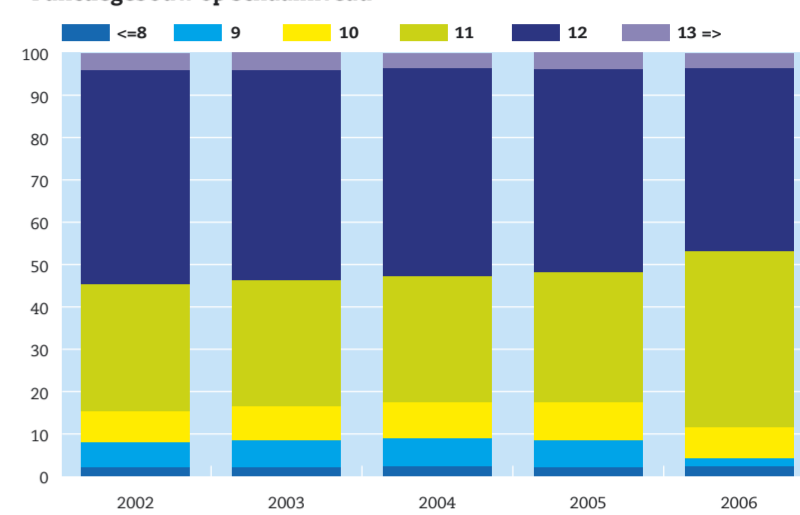
De invoering van de zorgverzekeringswet per 1 januari 2006 is door de hogescholen aangegrepen voor een belangrijke vernieuwing van het gezondheidsbeleid. In het kader van de cao is eind 2005 een collectieve zorgverzekering bij Zilveren Kruis Achmea gesloten die de werknemers, hun gezinsleden, gepensioneerde werknemers en studenten in het hbo kortingen biedt op de basisverzekering en de aanvullende ver-

ontwikkelingen in de sociale zekerheid gekoppeld aan overheidsbeleid rond pensioen en vroegpensioen vragen om een actief beleid om werknemers langer gezond aan het werk te houden. Dat is een gedeelde verantwoordelijkheid van werknemers en werkgevers. Met het pakket arbeidsgerelateerde zorg hebben de hogescholen goede instrumenten in handen om actief de gezondheid van hun werknemers te helpen bevorderen.

Invoering nieuw functiegrowth

In 2006 is veel werk gemaakt van de invoering van de afspraken over het vernieuwde functiegrowth in het hbo en de afspraken over belonen en beoordelen.

Functiegrowth op schaalniveau

Bij sommigen is het beeld ontstaan van een 'downgrading' van de docentfunctie. De waardering van de bestaande functies en inpassing in het nieuwe functiegrowth is niet ongemerkt voorbij gegaan. Voor jaar 2006 heeft de Tweede Kamer een debat aan het onderwerp gewijd. De doelstelling is echter onverminderd het vergroten van de aantrekkelijkheid van een loopbaan in het hbo. De doorgevoerde wijzigingen dragen

hier aan bij door met name aan docenten perspectief te bieden op hooggekwalificeerde functies tegen betere arbeidsvoorwaarden dan voorheen. In 2007 zal in opdracht van sociale partners een evaluatie plaatsvinden.

Cao-hbo

1 januari 2006 is een nieuwe cao van start gegaan met een looptijd tot en met 31 juli 2007. De cao-hbo heeft betrekking op bijna 36.000 werknemers en behoort daarmee tot de middelgrote cao's van Nederland. Vertrekpunt voor de cao-afspraken is de gezamen-

lijke vaststelling van werkgevers en vakorganisaties dat de rol van het hoger beroepsonderwijs sterk verandert. De hogescholen ontwikkelen zich tot brede kennisinstellingen met een stevige verankering in de regio. Om die reden is professionalisering van de medewerkers speerpunt in de cao én het HRM beleid van de instellingen. Naar verwachting zijn hiermee ook de speerpun-

ten voor de komende cao onderhandelingen gegeven. De cao voorziet in een verhoging van de salarissen met 1,6% per 1 april 2006. Op 1 april 2007 volgt een verhoging met 0,8%. De middelen die als gevolg van het akkoord over vroegpensioen en levensloop vanaf 2006 beschikbaar komen worden voornamelijk niet uitgegeven. De aanwending van deze middelen wordt

bezien in het kader van een breder pakket van afspraken die gedurende de looptijd van de cao over het geheel van het levensfasebewust personeelsbeleid gemaakt zullen worden. Voor dit beleid zal vanaf 1 augustus 2007 in totaal 2,5% van de loonsom beschikbaar zijn, aangevuld met een bedrag van 17 miljoen euro bruto in verband met het later uitgeven van de vrijgevallen

premieriimte vroegpensioen. Wel is een sectorale levensloopregeling overeen gekomen, met een aantrekkelijk aanbod van twee grote verzekeraars voor de werknemers van hogescholen.

Overhead in het hoger onderwijs in de "middenmoot"

Hogescholen leveren steeds meer maatwerk op een steeds breder terrein: naast onderwijs op maat aan studenten ook ontwerp- en ontwikkelactiviteiten ten behoeve van bedrijven en instellingen.

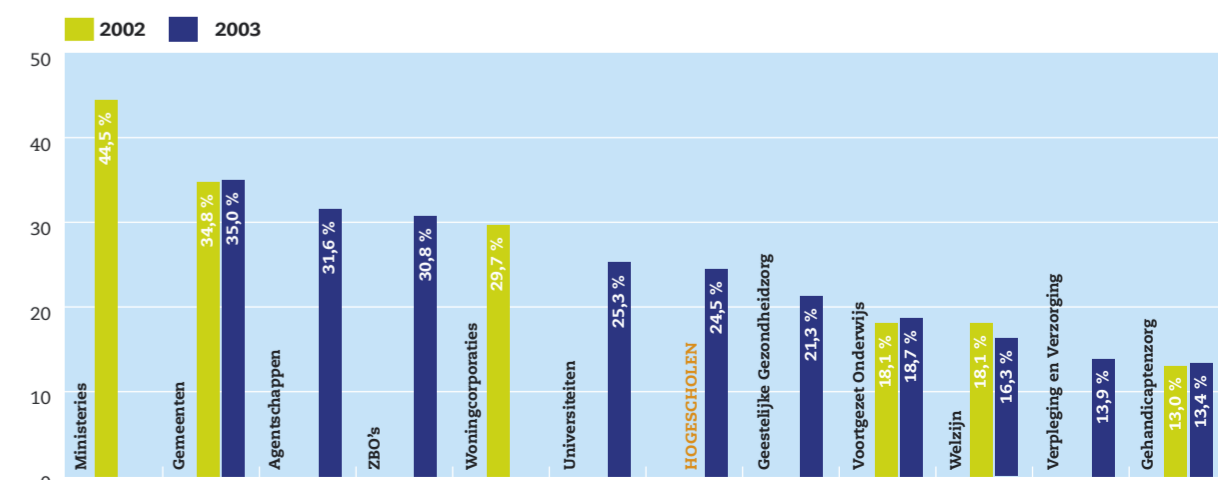
Dat vindt plaats in een omgeving die voortdurend verandert en steeds hogere eisen aan de hogescholen stelt. Zowel de financiële slagkracht als de competenties en flexibele inzetbaarheid van het personeel zijn daarom cruciale randvoorwaarden voor het succes van hogescholen.

De onderverdeling onderwyzend versus onderwijsondersteunend personeel kan de indruk wekken dat het onderwijsondersteunend personeel geen onderwijsgerichte taken vervult. In het licht van de discussie over vermeende bureaucratie in het onderwijs geeft dit een onjuist beeld. In aansluiting op een methodiek die door Berenschot voor de gehele publieke sector is ontwikkeld, is in 2006 gewerkt aan een instrument dat inzicht geeft in het aandeel van

de overhead in het totale personeelsbestand van hogescholen. In februari 2007 zijn de eerste resultaten gepubliceerd. Deze laten zien dat rond 25% tot de 'zuivere overhead' gerekend kan worden. Met deze per-

centages bevinden hogescholen zich vergeleken met andere organisaties in de publieke sector in de middenmoot.

Omvang overhead per sector

aantal fte overheadpersoneel / totaal aantal fte

Financiën

Budget per student

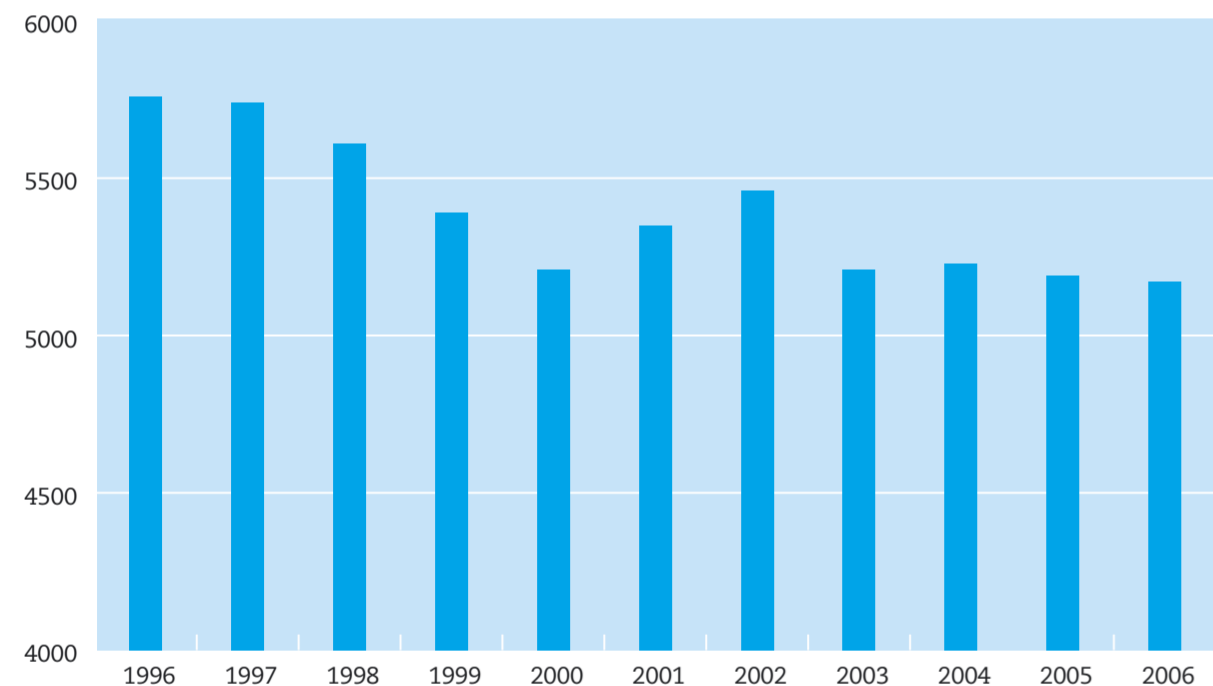
In 2006 lijkt de voortdurende daling van de prijs per student, die zich in het decennium daarvoor heeft voltrokken, tot staan te zijn gebracht.

Naast een plus in de Voorjaarsnota van €7,9 miljoen in 2006 oplopend tot €10,7 miljoen in 2010 en €44,0 miljoen in 2011, heeft het kabinet middelen vrijgemaakt voor een beleidsintensivering hogerberoepsonder-

wijs onder de noemer 'versterking kenniseconomie'. Dit heeft voor de begroting 2006 nog geen betekenis, maar leidt wel tot een plus in de rijksbijdrage van €37 miljoen in 2007 oplopend tot €117 miljoen in 2010. Deze oploop van de rijksbijdrage geeft invulling aan de afspraken die de HBO-raad in de Prestatieagenda met de staatssecretaris van OCW heeft gemaakt. De prijs per student blijft nu gelijk waar deze zonder de intensivering verder zou zijn gedaald. Naast de toekenning van extra middelen wordt bij Voorjaarsnota ook een korting van €12 miljoen op de middelen voor de impuls beroepskolom doorgevoerd. Deze korting loopt op tot €13,7 structureel vanaf 2009. Bij de korting is niet aangegeven welke taken van hogescholen komen te ver-

vallen. De maatregelen uit de Voorjaarsnota leiden ertoe dat in 2006 het budget voor het hbo circa €1,8 miljard bedraagt. Dit betekent een toename van €50 miljoen ten opzichte van 2005. Hierin is een bedrag van €40 miljoen verwerkt voor de toegenomen werkgeverslasten. In het budget 2005 was een incidentele post voor de afrekening van de ziektekostenregeling (ZKOO) opgenomen in verband met de invoering van de Zorgverzekeringswet. Dat houdt in dat de hogescholen in 2006 per saldo voor een bedrag van €40 miljoen aan extra middelen hebben gekregen om de groei van de studentenaantallen op te vangen. Hiermee is de toename van de rijksbijdrage met 2,5% nagevoegelijk aan de groei van het aantal studenten.

Ontwikkeling budget per student (prijspeil 2006)

Invoering nieuwe bekostigings-systematiek vertraagd

In 2006 is door OCW verder gewerkt aan de invoering van een nieuw bekostigings-systeem dat beter aansluit op de bedrijfsvoering van de instellingen dan het achterhaalde onderwijsvraagstelsel.

hoeveelheid leerrechten aan studenten. Verzilveren van de leerrechten moet voor de betrokken instelling leiden tot een recht op bekostiging. Hiermee volgt het geld de student, waarmee een vorm van vraagfinanciering ontstaat.

De val van het kabinet heeft er echter toe geleid dat het wetsvoorstel Leerrechten controversieel is verklaard en de behandeling is uitgesteld tot in 2007. Met name de uitvoeringsaspecten van het voorstel zijn aanleiding voor discussie geweest.

De kern van het nieuwe systeem is het toekennen van een gelimiteerde

De vertraging van de invoering van een nieuwe bekostigingssystematiek baart de hogescholen zorgen. Het uitstel betekent dat de hogescholen nog langer moeten werken met een bekostigingssysteem dat onvoldoende recht doet aan de prestaties die de hogescholen leveren.

Vanuit de samenleving is behoefte aan flexibiliteit in de onderwijsprogrammering. De samenleving heeft behoefte aan meer hoger opgeleiden. Deze zullen hun opleiding voortaan aan een hogeschool moeten vol-

gen, omdat de doorstroom vanuit vwo naar wo al vrijwel maximaal is. Vergroting van de instroom betekent het aanboren van nieuwe doelgroepen. De instroom van het hbo wordt daarmee nog diverser, wat hoge eisen stelt aan het onderwijs. De diversiteit in de instroom vraagt om maatwerk. En maatwerk kan alleen worden geleverd als daar een adequate financieringswijze door de overheid tegenover staat. Met andere woorden: de bekostiging moet in kunnen spelen op deze flexibele programmering.

Financiële resultaten hogescholen

De hogescholen ontvangen van de overheid jaarlijks een rijksbijdrage voor het verzorgen van onderwijs.

De rijksbijdrage bestaat voor bijna 90% uit een lumpsum die de hogescholen naar eigen inzicht kunnen besteden aan het uitvoeren van de wettelijke taak. Daartoe behoort naast het verzorgen van onderwijs ook de financiering van de huisvesting en de werkloosheidsuitgaven van voormalig personeel. Naast de lumpsum ontvangen de hogescholen in de rijksbijdrage een aantal specifieke subsidies, waaronder een bedrag voor lectoraten. Omdat de jaarrekeningen 2006 bij het schrijven van dit branchejaarverslag nog niet beschikbaar zijn, sluit de analy-

se van de financiële prestaties aan op de rijksbijdrage 2005.

De geconsolideerde jaarrekening geeft inzicht in de wijze waarop hogescholen de ontvangen rijksbijdrage besteden. Onderstaand wordt voor de gezamenlijke hogescholen achtereenvolgens de ontwikkeling van de balans, van de exploitatierekening, en van de belangrijkste financiële ratio's gegeven, inclusief een korte toelichting.

Balans

Balans, bedragen in duizenden euro's

	2001	2002	2003	2004	2005
BALANS					
<i>vaste activa</i>					
immateriële activa	1.893	1.538	1.400	1.848	2.894
gebouwen en terreinen	1.280.444	1.315.858	1.390.644	1.497.422	1.554.464
inventaris	221.250	230.236	253.324	240.533	215.736
financiële vaste activa	109.652	113.812	134.129	156.725	108.381
<i>vlottende activa</i>					
voorraden	7.524	9.190	7.691	8.522	9.819
vorderingen	244.760	234.103	259.996	265.316	312.905
effecten	20.806	25.934	66.230	21.128	40.914
liquide middelen	453.970	506.087	436.484	459.686	521.746
<i>passiva</i>					
eigen vermogen	652.172	759.858	818.423	862.898	942.319
voorzieningen	205.148	209.223	209.218	230.673	215.602
vreemd vermogen lang	751.188	717.418	680.262	661.244	618.875
vlottende passiva	731.792	750.258	841.994	896.368	990.061
balanstotaal	2.340.300	2.436.757	2.549.897	2.651.183	2.766.858

Vermogenspositie is verbeterd

De vermogenspositie van de hogescholen is in 2005 verbeterd ten opzichte van 2004. Het eigen vermogen is toegenomen, wat wordt weerspiegeld in een toename van de solvabiliteit tot 34,1% en nadert hiermee het niveau van 35% dat de Stichting Vangnet HBO¹⁾ als wenselijke situatie ziet. De hogescholen hebben een deel van hun financiële vaste activa ingezet voor de daling van de langlopende schulden. Opvallend is dat 2005 door een adempauze in de investeringen wordt gekenmerkt. Niet

alleen liggen de investeringen in gebouwen aanmerkelijk lager dan in de voorgaande jaren, ook de investeringen in inventaris zijn duidelijk achter gebleven. De waarde van de investeringen in inventaris heeft daarmee een niveau bereikt dat onder de waarde van 5 jaar daarvoor ligt.

¹⁾ Stichting Vangnet HBO (2003), Zuinig op de toekomst - Van vroegtijdig waarschuwen naar toekomstgericht besturen, Amsterdam.

Exploitatierekening

Balans, bedragen in duizenden euro's

	2001	2002	2003	2004	2005
EXPLOITATIEREKENING					
<i>baten</i>					
rijksbijdrage	1.473.201	1.593.052	1.636.326	1.711.655	1.808.171
collegegelden	387.060	406.999	433.991	454.353	482.342
derden	151.974	157.478	173.996	183.610	198.460
overig	179.989	203.267	230.789	252.210	247.971
totale baten	2.192.223	2.360.796	2.475.103	2.601.827	2.736.942
<i>lasten</i>					
personeel	1.428.465	1.541.636	1.659.867	1.757.033	1.828.014
huisvesting	211.485	225.284	229.293	245.783	300.358
beheerskosten	445.633	461.163	486.595	517.551	476.827
totale lasten	2.085.583	2.228.083	2.375.756	2.520.367	2.605.200
resultaat					
bedrijfsresultaat bedrijfsvoering	106.641	132.713	99.347	81.460	131.742
rentelasten	52.242	56.026	50.707	43.729	48.364
bedrijfsresultaat bedrijfsvoering na rentelasten	54.398	76.687	48.640	37.732	83.379
buitengewone lasten	12.649	50.677	-6.850	3.215	2.067
totaal resultaat	67.047	127.365	41.790	40.946	85.446

Na twee achtereenvolgende jaren van daling van het resultaat uit de gewone bedrijfsvoering heeft in 2005 een herstel naar het niveau van 2002 plaatsgevonden. De totale omzet steeg in 2005 met 5,2%. De rijksbijdrage en de collegegelden zijn met gelijke tred gestegen en de inkomsten uit werk voor derden zijn zelfs

gestegen met 8,1%. Bij een toename van het personeelsbestand van 1,9% zijn de personeelskosten gestegen met 4,0%. Het aandeel van de personele lasten in het totaal van de lasten van de hogescholen is daardoor voor het eerst gestegen tot boven de 70%. Opvallend is verder de grote stijging van het aandeel van de huisvestings-

kosten in de totale lasten, van 9,8% naar 11,5%. Daar staat een aanzienlijke daling van het aandeel van de beheerskosten tegenover, van 20,5% naar 18,3%. Dit heeft te maken met gewijzigde boekhoudregels die activering van onderhoudsvoorzieningen tot gevolg hebben.

Financiële ratio's

Ontwikkeling financiële ratio's

	2001	2002	2003	2004	2005
FINANCIËLE INDICATOREN *					
solvabiliteit	27,9%	31,2%	32,1%	32,5%	34,1%
liquiditeit	1,0	1,0	0,9	0,8	0,9
rentabiliteit	2,5%	3,2%	2,0%	1,3%	2,9%

Het bedrijfsresultaat van de hogescholen is, na enkele magere jaren, flink bijgetrokken naar 3% in 2005. Het resultaat was in 2003 en 2004 gedaald tot 1,4% in 2004. De financiële ratio's tonen in 2005

een verbetering ten opzichte van de afgelopen twee jaar. De vlottende activa zijn sterker gestegen dan de vlottende passiva waardoor de liquiditeitspositie van de hogescholen iets verbeterd is. Door een verduub-

ling van het resultaat uit gewone bedrijfsvoering is de rentabiliteit fors gestegen van 1,3% naar 2,9%. Hiermee is bijna het niveau van 3% bereikt dat als gezond beschouwd mag worden.

Politiek

2006 was een bewogen politiek jaar. Twee thema's stonden centraal in het politieke debat over het hoger onderwijs. Een nieuw bekostigingsstelsel, de leerrechten, en een nieuwe wet voor het hoger onderwijs, de WHOO. Abrupt werden de trajecten afgebroken door de val van het kabinet Balkenende II en de komst van een nieuw kabinet.

Bekostigingsstelsel

De HBO-raad pleit al een aantal jaar voor een nieuw transparant bekostigingsstelsel. Sinds 2005 is er een nieuw stelsel in de maak, de zogenaamde leerrechten. Het model van leerrechten is een model van vraaggestuurde bekostiging. De student

krijgt een 'rugzakje' met geld (leerrechten) die hij of zij bij een instelling te gelde kan maken. Iedere student heeft recht op 1 bekostigde bachelor en 1 bekostigde master. Het belangrijkste uitgangspunt van het model is dat de bekostiging gelijk volgt met de onderwijsinspanning

die de instelling levert. De leerrechten zijn wel eindig. Als de student zijn leerrechten heeft verbruikt betaalt de student het instellingcollegegeld.

Het politieke debat over de leerrechten was uiterst wisselvallig. Partijen en belangengroepen wisselden vaak

van standpunt en het wetsvoorstel werd flink geamendeerd. Zodanig, dat in het uiteindelijke wetsvoorstel het belangrijkste uitgangspunt, bekostiging voor de geleverde onderwijsinspanning niet meer voorkwam. Zo werden de leerrechten voor de student losgetrokken van de bekostiging voor de instelling. De leerrechten in periodes van maanden en de bekostiging in periodes van jaren. Zo werd de 'geest' uit het model van leerrechten gehaald. Bovendien zorgt het uiteindelijke voorstel ook nog voor een extra administratieve lastendruk. De val van het kabinet gaf een onverwachte wending. Terwijl de Eerste Kamer zich over het wetsvoorstel boog werden de leerrechten controversieel verklaard. Voor de HBO-raad geldt nog steeds het uitgangspunt dat het de hoogste tijd is voor een helder en transparant bekostigingsmodel.

Nieuwe wet

Ook voor de nieuwe wet voor het hoger onderwijs, de WHOO, betekende de val van het kabinet een einde aan twee jaar voorbereiding. De huidige wet voor het hoger onderwijs voldoet niet meer aan de ontwikkelingen binnen hogescholen en ook niet meer aan de ontwikkelingen van het stelsel van hoger onderwijs. Daarom is een nieuwe wet van groot belang.

- Wettelijke verankering van de onderzoeksfunctie van het hbo
- Het verbeteren van de titulatuur in het hbo
- Het versimpelen van het accreditatiestelsel
- Het uitbreiden van de mogelijkheden voor bekostigde masters
- Heldere inrichting van governance en medezeggenschap

De WHOO baseert zich op de governance gedachte, horizontale verantwoording in evenwicht met verticale verantwoording. Hogescholen zorgen met hun directe stakeholders uit de regio voor een goed bestuur. De overheid trekt zich steeds meer terug en behoudt alleen stelselverantwoordelijkheid. De HBO-raad beoordeelt het wetsvoorstel vooralsnog positief. De WHOO lijkt in grote lijnen de ontwikkelingen van het hbo van een wettelijke basis te voorzien. Maar ook de WHOO werd, net als leerrechten, controversieel verklaard. Toch is een nieuwe wet voor het hoger onderwijs snel nodig gezien de failliete status van de huidige wet.

Colofon

Uitgave

HBO-raad
Prinsessegracht 21
Postbus 123
2501 CC Den Haag
T (070) 312 21 21
E post@hbo-raad.nl

Vormgeving

Smidswater, Den Haag / Breda

Druk

Koninklijke Broese & Peereboom
bv, Breda